

ПОЛІТЕХНІЧНА ОСВІТА В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ Н. К. КРУПСЬКОЇ

У сучасних умовах розвитку освіти України одним із головних завдань школи є формування творчої, самостійної й активної особистості, яка здатна до повноцінної життєдіяльності в постіндустріальному суспільстві, що характеризується суттєвими соціально-економічними та культурно-технологічними трансформаціями.

Ідею політехнізму науковці, зокрема Л. А. Семеновська, розглядають як соціально-педагогічне надбання. У 1931 р. політехнізацію шкіл проголошено пріоритетним напрямом державної освітньої політики. Політехнізм став провідним принципом дидактики, а політехнічна підготовка – самостійним компонентом змісту шкільної освіти. Еволюція ідеї політехнізму історично пов'язана з трансформаціями системи освіти виступає джерелом розвитку шкільної освіти щодо задоволення потреб сучасного виробництва в тісному зв'язку з вихованням людини.

Починаючи з 1920 р., в Україні впроваджувалася рання професійна підготовка учнів (з 15-річного віку).

У 1921 р. Наркомос РСФСР розробив й опублікував програми для семирічної школи. Але, за винятком програми з трудового навчання, українські школи не були забезпечені власними програмами, саме тому Наркомос України рекомендував організувати діяльність освітніх закладів у відповідності до російських навчальних планів і програм з урахуванням регіональних умов життя й виробництва, “надаючи індустріальний нахил міським школам і сільськогосподарський – сільським”.

За такої організації навчального процесу ідея політехнізму залишалася майже нереалізованою. Головна увага в програмах зверталася на оновлення методів навчання, але шляхи вирішення проблеми зв'язку школи з життям не визначалися. Водночас саме це питання висувалося перед школою як ключове.

Великий внесок у розбудову радянської школи внесла Надія Костянтинівна Крупська, що втілювала програму виховання людини епохи соціалізму. Піддаючи критиці програми, які у 1921 р. розроблені і реалізовані Народним Комісаром РСФСР, підкреслювала необхідність розробки змісту освіти на основі трудової діяльності за такими напрямками: 1) природа та її сили; 2) способи впливу людини на природу (техніка); 3) сам суб'єкт цієї діяльності – людина [3, с. 129].

У другій половині XIX – на початку XX ст. технічна освіта розглядалася як підготовка до оптимального функціонування в умовах розвитку промисловості і спрямовувалася на засвоєння науково-теоретичних і практичних знань та умінь у різних галузях виробництва.

Шкільна практика у вказаний період накопичила цікавий досвід з організації праці у майстернях, на пришкольніх земельних ділянках, на виробничій практиці, особливо у сільських школах. Були розроблені різноманітні форми вивчення учнями промислового й сільського господарства. Розгорнулася широка пошуково-дослідна робота у сільській школі, яка стала у цей час займати важливе місце не лише у навчальному процесі, а й у пропаганді прогресивних методів землеробства й садівництва. “Реконструкція всього народного господарства, – писала Крупська, – викликає у суспільстві, зокрема, у дітях, інтерес до техніки, що створює сприятливі умови для політехнічного навчання. Необхідно, щоб цей інтерес підтримувався з раннього віку: «Треба захопити учнів романтикою сучасної техніки”.

Одним із шляхів політехнізації шкільної освіти Н. Крупська вбачала активне впровадження у практику проектного й дослідницького методів навчання.

Політехнізм – ціла система, в основі якої лежить вивчення техніки у її різних формах. Сюди входять вивчення живої природи й технології матеріалів, вивчення знарядь виробництва, їх механізмів, вплив способів добування і методи обробки на громадські форми праці та вплив останніх на громадський уклад. “Політехнізм, – підкреслювала Н. Крупська, – є предметом викладання, він має просочувати собою всі дисципліни, позначатися на доборі матеріалу й у фізиці, й у хімії, й у природознавстві, й у суспільство-

знавстві". Необхідний взаємозв'язок цих дисциплін і зв'язок його з практичною банківською діяльністю та особливо із навчанням праці [1, с. 86].

Н. Крупська значну роль відводила продуктивній праці учнів, вказувала, що робота в шкільних майстернях для учнів 5-7 класів мусить бути педагогічно продумана, учнів 8-10 класів необхідно включати у працю промислових підприємств, колгоспів. Це дасть їм уявлення з сучасної техніки, розширить політехнічний кругозір, сприятиме вихованню комуністичного ставлення до праці.

У політехнічній освіті вона бачила найбільш суттєві ознаки соціалістичної школи, шлях до з'єднання навчання з продуктивною працею, засіб поєднання теорії з практикою створення та зміцнення всебічного зв'язку школи та життя. Розглядала політехнізм як закономірність у суспільному розвитку, зумовлену безперервним технічною освітою і соціальним прогресом. Аналізуючи педагогічні течії капіталістичних країнах, вважала, що об'єктивні передумови політехнічної освіти неможливо реалізовувати в умовах панування буржуазії.

Політехнічна освіта, орієнтуючи учнів у головних галузях сучасного виробництва, забезпечувала більш широку основу вибору ними професій у сфері сучасної техніки. Так, Н. Крупська зауважувала: "Ми ні на хвилину не можемо забувати про необхідність із раннього віку розширювати шляхом шкільної і позашкільної роботи загальноосвітньої і політехнічний рівень світогляду нашого підростаючого покоління, пам'ятаючи, що вузькість загальноосвітнього і політехнічного світогляду обмежує свободу вибору професії, робить цей вибір випадковим" [4, с. 63].

Висловлювання Н. Крупської не втратило актуальності й у наш час, утім важливо враховувати, що в цілому доля професій, пов'язаних із новою технікою і технологією виробництва, значно зросла в ХХ ст. і продовжує зростати в наш час. Соціально-економічні умови сучасного інформаційно-технологічного суспільства вимагають значного обсягу загальних, політехнічних і спеціальних знань працівників.

У 30-х роках ХХ ст. Н. Крупська брала участь у розробці проекту закону про політехнізацію школи, у якому виклала основні принципові положення з цього питання. Коли виникли пропозиції скасувати в школі трудове навчання, відстоювала принципи політехнічної школи. Н. Крупська розглядала політехнізм як цілісну систему знань і навичок, органічно пов'язаних із сенсом загальної освіти, трудового навчання і суспільно-політичного виховання.

Завдання політехнізму – розкрити перед учнями загальні основи сучасної техніки, властивих всім її галузям, попри всі їх розмаїття. Розуміння цих основ робить зрозумілим те, яким шляхом піде розвиток техніки. Усе це має даватися учням у простій формі – шляхом ознайомлення теоретично на практиці з основними типовими процесами праці, у яких учні брали участь [2, с. 18].

Н. Крупська особливо підкреслювала значення політехнічної освіти для переходу від менш кваліфікованої праці до більш кваліфікованої, для стирання суттєвих відмінностей між фізичною і розумовою працею. Принцип політехнізму передбачає вивчення як матеріально-технічних основ виробництва, економіки, процесу праці, його організації.

Отже, ідея політехнізму пройшла тривалий шлях розвитку. На всіх еволюційних етапах її реалізація була спрямована на реформування системи освіти відповідно до соціально-економічних потреб суспільства.

Список використаної літератури

1. Атутов П. Р. Педагогика трудового становлення учащегося / П. Р. Атутов // Избранные труды: в 2 т. – М.: Просвещение, 2001. – С. 86.
2. Крупська Н. К. Про політехнізм // Крупська Н. К. Педагогічні твори: в 10 т. / [за ред. М. К. Гончарова, І. А. Катрова, М. О. Константинова]. – К.: Інститут теорії і історії педагогіки АПН РРФСР, 1964. – Т. 4. – С. 18.
3. Мадзигон В. Н. Продуктивная педагогика. Политехнические основы соединения обучения с производительным трудом: Монография / В. Н. Мадзигон. – К.: Вересень, 2004. – 324 с.
4. Поляков В. А. Политехнический принцип в трудовом обучении школьников: Навчальний посібник / Под ред. А. А. Шибанова. – М.: Просвещение, 1977. – 80 с.